

«مریم» و «زبیده» و «لیلا»...

از ترانه‌های عامیانه گران

بسیاری از ترانه‌های عامیانه ایران، و مخصوصاً ترانه‌های معمول در صفحات شمال، بنام زنی مشهورند. بنظر میرسد که منبع الهام بیشتر «موسیقی دانان- شاعر» گمنام عامیانه، زنانی بوده‌اند که از اسم و رسم-شان درین ترانه‌ها نشانی باقی مانده است.

در میان ترانه‌های عامیانه عاشقانه - که ظاهراً قسمت عمده ترانه‌های عامیانه ما را تشکیل میدهد - گاهی ترانه‌های مختلفی یافت میشود که همه با اسم زن واحدی خوانده میشوند. در بعضی از این موارد، از «فورم» و مضمون این ترانه‌ها پیدا است که همه اشکال مختلفی (Variantes) از یک ترانه واحد اصلی هستند؛ در موارد دیگری بین این نوع ترانه‌ها هیچ نسبت و مشابهتی در بین نیست ولی در برخی موارد که ترانه‌ها منتسب به محلی مشترک هستند شاید بتوان احتمال داد که این ترانه‌ها ساخته مصنفان نیست که در تصانیف خود بزنی واحدی اشاره کرده‌اند که همه دل در گرو عشقش سپرده بوده‌اند...

باری، سه ترانه‌ای که در این مقاله مورد بحث است هر سه در وصف زنی ساخته شده و بنامشان خوانده میشود. ترانه اول از آهنگهای محلی خطیر آباد و کردمحله و بالاچاده از دهات حومه گران است. ترانه ایست قدیمی که در مایه سه گاه است ولی از این لحاظ حالتی مخصوص دارد (میزان ۱۱). ترانه خطاب بزنیست مریم نام؛ مصنف آن در یکجا با احترام و برا

« مریم بانو » میخواند ، با اینحال بروی خرده میگیرد که « ... ترمچیه چادرندارنی... » (ترا چه شده است که چادرنداری...) وحتی : « ... بمیره تنه‌مار، تا تر نوینه این زار ... » (... مادرت بمیرد تا ترا بساین حال زار نبیند ! ...)

♩ = 50

1. ki- jā ta- . ra ši- ya ça- dar ra- dār.
2. nu mar- yam bā- nu jān' i y āy mar- yam bā- mi.
 re ta- ne mar tā ta- ra na- vi- ne in zār

و اما ترانهٔ دوم در وصف زنیست زبیده نام که معروفست که درقریه « کردمجله » میزیسته و زنی زیبا و، ظاهراً برخلاف « مریم » پای بند فرائض مذهبی بوده است.. در مضمون اشعار این ترانه هم سخن از نماز گذاردن زبیده است : « دلبر من سرتپه نماز می گذارد ، و کمرش را خم و راست میکند و از خدا التماس میکند ! ... »

این ترانه از مشهورترین آهنگ های محلی شمال است ، از سه مصراع دو بیتی - که با آهنگ واحدی خوانده میشود - و مصراع چهارمی ، که آهنگی دیگر دارد تشکیل میگردد. حالتی محزون دارد و بصورت های مختلفی در کردستان و کیلان هم معمولست :

♩ = 52

sa- re ta- pe no- mās kân- de ki- jā jān *1.* ka- mar ra dol
2. xo- dā ra el-
 lā rast kân- de ki- jā jān ki- jā jān xo- bey- de pā- co
 te- mas
 lā ben- dār ma- ra xo bay- te

